

Hier te lande vond Maitland haar op buitenplaatsen nabij 's Gravenhage en Leiden en in Friesland trof ik haar aan te Weidum, te Pietersbierum en te

1 2 3 4 5

Holwerd. Eene andere bijzondere eigenschap van deze soort bestaat in den aard van het deksel, waarmede het dier, tegen den winter, of ook bij langdurige droogte, de mondopening van den horen

sluit. Bij de andere soorten is dit doorschijnend en vliesachtig en wordt daarom ook wel *vliesdeksel* genaamd. Bij deze is het echter dik, ondoorschijnend en kalkachtig, zoodat het er uitziet als de schaal van een ei, evenwel zonder eenigen glans. Bij strenge koude maakt zij soms meer dan een van die deksels.

Doch genoeg. Wij hebben willen aantonen, voor eerst, hoe wij op eene wandeling, zelfs onder de allerongunstigste omstandigheden, wel iets kunnen vinden, dat ons kan terug houden en onze aandacht ten volle verdient, en, ten anderen, en dit beteekent meer, hoe de natuur, binnen zeer enge grenzen, eene ontelbare menigte verscheidenheden weet voort te brengen, zonder dat daarbij het soortelijk karakter verloren gaat.

HERMAN ALBARDA.

Leeuwarden, September 1897.

Enige proeven van Dieren-verstand.

(Vervolg van bladz. 174).

VI.

Een geval door mij en mijne vrouw zelf waargenomen is het volgende: In den prachtige dierentuin van Amsterdam bevond zich voor ongeveer tien jaren in een midden in den tuin staand veelhoekig uitgebouwd verblijf een (bedriegt mijn herinnering mij niet) Afrikaansche Olifant. Ik geloof, dat het gebouwtje op den bekenden „gids” van het Kon. Zoölogisch Genootschap *Natura-Artis-Magistra* met No. 47 is aangeduid. Daarop worden onder dit No. slechts „kleine zoogdieren” vermeld. Waarschijnlijk was dus de Olifant hier, na het afdrukken van dien *gids* mede ondergebracht, want inderdaad waren in hetzelfde verblijf eveneens allerlei kleine zoogdieren in afzonderlijke, getraliede hokjes gehuisvest. Wij waren dien winter in *Artis* geabonneerd en bezochten dien tuin dus meermalen. Eens hadden we voor den Olifant, in het papieren servetje, dat mij bij het koffiedrinken had gediend, een broodje meegenomen. Bij den Olifant gekomen zag het dier dadelijk, dat ik wat uit den zak haalde. Ik vouwde het papier open en brak het halve broodje af, dat ik hem toereikte. De slurf of snuit werd dadelijk uitgestoken en wij zagen het vingervormig uitsteeksel in werking stellen, om het lekkere hapje beet te pakken, dat spoedig in den bek verdween, waarna de slurf onmiddellijk weder als vragend werd uitgestoken. De tweede helft van het broodje ging spoedig denzelfden weg van de eerste, en ik wierp het papier samenfrommelend, den prop achter mij

op den grond, waarna wij verder rond gingen om de andere „kleine zoogdieren” te beschouwen. Doch onze aandacht werd aldaar weldra weder afgeleid door een sterk geblaas van den Olifant. Wij keerden ijlings daarheen terug en wát zagen onze verbaasde blikken! Tegenover de tralies van het olifanten-hok bevond zich een planken beschot. Daarvóór lag op eenigen afstand mijn weggeworpen propje papier, te ver dan dat de Olifant het konde bereiken met het einde van den slurf, waartoe het grage beest blijkbaar zijn best gedaan had. Evenwel de kolossus wist zich te helpen! Hij hield — dit zagen wij — zijn snuit kaarsrecht, schuin naar beneden uitgestoken, even boven de richting waarin de begeerde prop lag, en begon toen hard te blazen *tegen het houten beschot*. De met vaart er tegen aankomende luchtstroom sloeg van daar met een soort echo terug en dreef daardoor den papierprop langzaam naar den Olifant toe. Weldra kon deze het papier bereiken, dat hij mede lekker oppeuzelde. Wanneer men hier niet van bepaalde verstandsuiting wil weten, moet men wel zeer verstokt zijn en hoovaardig!

Een jaar na dit bezoek waren wij weder bij denzelfden Olifant, die ook toen dezelfde slimme streek met den papierprop begon uit te halen. Doch nu verklaarde, tot onzen spijt, de oppasser, (bij het vorige geval had die zich niet vertoond) zich er tegen, dat het dier dit blauw bedrukt papier zou opeten. Nu, de man deed zijn plicht en de proef was toch reeds afdoende gelukt.

In dit jaar (1896) vonden wij onzen, hetzij den Afrikaanschen of Aziatischen — olifant niet meer; die was intusschen overleden. Doch twee andere, die naast de galerij der groote roofdieren waren gehuisvest, vertoonden met een weder meegenomen papierprop dezelfde slimheid, ofschoon deze daar niet zoo goed tot het gewenschte eind voerde, omdat de echo-wand te veraf was.

VII.

In denzelfden rijk voorzien dierentuin van *Artis* hield ik mij (het is langer geleden) evenals zoovele bezoekers, geruimen tijd bij de Apen op, die vooral door de jeugd op allerlei lekkernij werden onthaald, wanneer zij, des zomers in de groote open kooi, de vrije lucht genoten. Hier zag ik toen een tamelijk grooten Aap, ik meen een Mandril, die een stuk suikergoed van een aardig, maar aarzelend klein meisje had aangenomen, met de duidelijke uitdrukking op zijn blauwe tronie: „geef maar gerust hier, jonge jufvrouw, ik beloof je het *zelf* netjes voor je te zullen opeten.” Evenwel een grootere Baviaan was dit blijkbaar niet met hem eens, waarom de Mandril het lekkere hapje in een zijner wangzakken stak en haastig in den bekenden kalen boom vluchtte. Hier gebeurde nu iets wat men niet dikwijls zien zal. Het glibberig geworden stukje suikergoed ontviel den anders zoo handigen Aap en plofte juist in den waterbak, die zich onder hem in den vloer der kooi bevond. In een oogenblik was nu de Aap daarbij en vischte hij het verlorene uit het water, dat hij daarop met de tong aflikte, en... nu komt de hoofdzaak: *het gebruik maken van zelf opgedane ondervinding*, waarbij de groote Baviaan, elders bezig gehouden, gelukkig niet storend tusschen beide kwam. De Mandril vond dat het aflikken van den natten ulevel den smaak verhoogde en ik zag hem herhaaldelijk het voorwerp met de hand onderdampelen en weder aflikken tot het ten laatste in zijn kaken verdween.

Ook dáárom acht ik hier het *bewijs* gegeven voor een verstandelijke daad van dezen Aap, omdat het bij deze dieren wel een zeldzaam toeval mag genoemd worden als zij iets uit de handen laten vallen. Papegaaien en Kakatoe's ziet men herhaaldelijk hard suikergoed eerst wat in het water hunner drinkbakjes weeken, alvorens het te verorberen. Doch juist omdat het bij deze vogels zoo *dikwijls* geschiedt, is het hierbij niet uit te maken of men met een instinctieve dan wel met een verstandelijke handeling te doen heeft. Bij den Aap kwam, in het onderhavige geval, zonder twijfel een slechts bij uiterst zeldzaam toeval plaatshebbende omstandigheid voor. Dergelijke handelingen kunnen juist om die zeldzaamheid even moeilijk uit instinct worden verklaard, als zij daartoe, onder medewerking der

hereditieit, bij nakomelingen aanleiding kunnen geven.

Nog iets wil ik hier inlasschen. Eenmaal zagen mijne vrouw en ik een jongen Aap denzelfden val in het water doen als zooeven beschreven. Behoef ik te zeggen dat de moeder er in een oogwenk bij was? Merkwaardig was de medelijdende houding van een groot aantal mede-Apen, die toeschoten, zich om moeder en kind verdrongen en die, hoewel zij niet al te dringend in hunne liefkozingen durfden te zijn, zich toch niet konden onthouden om althans met één vinger het gelukkig geredde wicht voorzichtig aan te raken, tevens steelsgewijze hierbij de moeder aankijkend. De oorzaak van het vallen had ik niet opgemerkt. Vermoedelijk had het jong zich niet goed aan het moederlijf vastgehouden. Maar de medelijdende, deelnemende apenkring om moeder en kind hebben wij nooit vergeten. Daar lag iets menschenlijks in die houdingen en meewarige blikken! Zoude zulk medelijden *ook* geen verstanduiting mogen genoemd worden?

VIII.

Wat bij deze aap-moeder weder in het oog viel was het ontzag dat zij zelfs aan een grooteren Baviaan inboezemde, die overigens wellicht voor niet veel anders vrees koesterde, dan voor den stok van den oppasser. Dit ontzag voor zwakkere moederdieren is slechts een afspiegeling van de, wij erkennen, geheel instinctmatige moedermoed, die bij allerlei dieren wordt aangetroffen. Zoo gebeurde het mij bij een wandeling op het pad, dat te Groningen om de Noorderbegraafplaats heen loopt, dat uit de heg, die deze begraafplaats omgeeft, plotseling een klokken met opgerezen veëren op mijn Tyras aanvlood. Alleen mijne tusschenkomst voorkwam een gevecht. Zoo herinner ik mij zekere moederkat die bij het station Oosterbeek-hoog in 1888 mijn kleinen, snelvoetigen Black nazat, met al de woede die zulk een dier vooral tegenover kleine honden pleegt aan den dag te leggen. Beide dieren vlogen elkander in tamelijk groote kringen achterna. De aanwezige vrouwen hieven een zóódanig gegil aan, dat de roepstem der meesteres niet dan moeilijk door de kat kon worden gehoord. Ik-zelf vloog ook de beide dieren met opgeheven stok na, bang, dat anders wellicht de kat mijn' kleinen Black de oogen zou uitkrabben. Ten laatste gelukte het der meesteres de kat tot zich te roepen en haar op te vangen. Afgezien hiervan bleek in dit geval, ik erken het meer instinct en *afwezigheid* van verstandelijk handelen, zoowel bij de menschen, als bij de dieren, die er bij optraden.

IX.

Dat rasvijandschap in vriendschap kan overgaan zagen mijne familieleden en ik in ongeveer 1857

aan onzen hond Ami en ons poesje Roza. De eerste was, als bijna al zijn rasgenooten, van nature een fel vijand van het kattengeslacht. Reeds eenige jaren de geliefde huisgenoot van ons allen, kon hij de kleine indringster, die vooral door mijne zusters zeer werd op prijs gesteld, niet uitstaan. Afgunst en rassenhaat hadden hier zulk een stevigen grondslag voor vijandschap gelegd, dat wij er aan twijfelden of die beiden elkaar wel ooit zouden leeren verdragen. Wij waren verplicht allerlei voorzorgen te gebruiken om te voorkomen dat de hond de kat te lijf ging. Plotseling kwam hierin verandering. In de onder Warnsveld gelegen buurschap Leesten, waar wij meestal den zomer doorbrachten, geraakte een huis bij den molen in brand. Alle handen waren bij blussching en redding noodig. Het geheele gezin had dus plotseling ons plaatsje verlaten en toen buurmans huis in de asch lag en wij terug kwamen, zat de inmiddels van zijn gewone wandeling teruggekeerde Ami rustig naast de Poes, en sinds dat oogenblik waren beide zóó groote vrienden dat zelfs de Poes eens een menschen vijand van Ami tegen de borst vloog, die vruchten kwam brengen en met wiens hond Ami niet overweg kon. Bij dezen laatste valt op te merken dat hij, eerst een vriendje van Ami, later, om onbekende reden, diens doodvijand werd. Dit laatste geval was dus juist het omgekeerde van dat met onze Poes. Ik meen deze blijken van vriendschap en vijandschap, zoowel tusschen dieren onderling als tusschen mensch en dier te moeten opvatten als *aanduidingen van zielshoedanigheden*. Men zal wellicht vragen: „Geloofst gij dan aan een *ziel* bij de dieren?” Ik voor mij zie niet in, waarom niet! Als de mensch een *ziel* heeft, hebben veel dieren er ook een, zou ik zeggen. Bij het eene individu uit de *ziel* zich echter duidelijker dan bij het andere. Dierenzielen zullen in 't algemeen lager staan dan menschenzielen, wellicht bij enkelen hooger dan bij sommige menschen. De reden dat de dieren zooveel langzamer vooruit komen in ontwikkeling, dan de mensch gedaan heeft, zal wel liggen in het bij hen ontbreken van een gearticuleerde spraak. „Dit is juist een bewijs voor het afwezig zijn eener *ziel*,” hoor ik zeggen. Verre van daar, het bewijst alleen een meer terugliggend standpunt. Zeer waarschijnlijk heeft ook de mensch een tijd gehad, waarin hij niet sprak, laat staan schreef, wanneer men zich althans op het Darwinistisch standpunt plaatst. Dit standpunt kan zelfs voor hem, die den Bijbel, ook in deze, als alleen-gezaghebbend aanneemt, volstrekt niet onmogelijk genoemd worden: gelijk, in een gesprek, zeker theologisch Professor te Groningen in 't midden bracht, die zich op 't boek *Genesis* beriep, waaruit wij (hoofdst. I, vs. 25 en v.v.) lezen: *dat God alle dieren maakte naar hunnen aard*. Bracht deze aard

dus mede, dat zij zich zouden ontwikkelen en hooger (of ook lager) trap bereiken, welnu, (zeide de Professor) daarmee is dus *Genesis* niet in strijd. Wij willen ons hier in deze zaak niet verder mengen, ook al konden wij met het oog op het geloof aan der dieren *ziel* menigen tekst uit *Genesis* te hulp roepen. ¹⁾ Liever willen wij nog een voorbeeld aanvoeren van hooggaande *vriendschap* van groote, verscheurende dieren tot een mensch, en een ander van de macht, welke diezelfde mensch op een nog bijna wilden Koningstijger uitoefende, waarvan ik in het najaar van 1860 getuige was.

Op dien tijd brachten mijne Ouders en verdere familieleden met mij een bezoek aan den Rotterdamschen Dierentuin, waarvan toenmaals Directeur was de beroemde dierentemmer Henri Martin. Vroeger reisde deze merkwaardige man met een groote menagerie rond, waarvan mijn Vader in onze kinderjaren ons meermalen wonderen had verteld. Welnu, wij waren dan in de tamelijk groote, verwarmde zaal, waar de groote verscheurende dieren des winters gehuisvest waren. Vooreerst, behalve Hyena's, Wolven, Beren, enz. een paar Leeuwinnen, die onze aandacht trokken doordien zij, na het gewone heen-en-weer loopen in hare kooi, nu en dan naast elkander strak en verlangend stonden te staren naar een binnendeur, in diezelfde zaal. Voorts was er een Tijger, pas uit het koninkrijk Oude, in Britsch Indië gekomen. Hij lag, naar kattenmanier, als een kluwen opgerold, in den rechter achterhoek van zijn hok te sluimeren. Tusschenbeiden werden de oogleden even geopend en vertoonden zich de groene, gluiperige spleetoogen van het prachtige dier. Plotseling gaat de straks genoemde binnendeur open, en binnen treedt een deftig grijsaard, met indrukwekkend uiterlijk en bijzonder levendige, sprekende oogen. „Daar is Martin!” zeide mijn vader. De binnentredende gaat rechtstreeks naar de de beide Leeuwinnen, die van vreugde over elkander springen, op den grond rollen, hun meester de handen likken, die hij onbevreesd haar door de tralies toesteeft. Hier behoefde men niet te twijfelen aan het bestaan eener *innige* vriendschap! Het verhaal mijns Vaders kwam mij te binnen, hoe hij Martin indertijd ($\pm$ 1857) naast zijn Leeuw in het hok had zien *liggen*, terwijl hij hem zijn schoone manen kamde en voortdurend allerlei lieve woordjes tegen hem zeide. Toch wordt die houding anders zeer gevaar-aanbrengend genoemd. Een hond kan niet meer vreugde betoonen over de tehuiskomst van zijn baas, dan deze twee Leeuwinnen deden bij de komst van hun meester.

¹⁾ Men zie bijv. Gen. I. vs. 20 en v.v.: *Ende Godt zeide: Dat de wateren overvloedichlijk voortbrengen een gewemel van levendige zielen*, enz.

Nadat Martin deze kooi had verlaten en even met mijn Vader een beleefd woordje had gewisseld, stapte hij naar het hok van den Koningstijger. Hij zette beide handen, met uitgespreide vingers, tegen de tralies en zeide tegen het nog altijd opgerold liggende dier: „*viens ici! — viens ici!*”; dit eenige malen na elkander en met zijn bijzonder schitterend oog vast op het dier gericht. Wij stonden vlak achter den man, in afwachting van wat de Tijger doen zou, die intusschen de oogen gloeps had geopend. Plotseling en onverwachts verrees deze bruingele massa en vooruitschietend sprong de Tijger met een vervaarlijk gebrul op den vlak voor de tralies staanden dierentemmer toe, zoodat wij van schrik achteruitstoven! Merkwaardig was hiertegenover het *sangfroid*, waarmede deze man *geen vinger*

terugtrok, maar als 't ware het ondiep op zijn blik opving. Dit laatste kroop ontsteld en grommend naar zijn ligplaats terug, alsof het bekende: „Gij zijt mijn meerdere!”

Martin, zich thans afwendend, zeide, met volkomen kalme stem tot mijn vader: „*Il n'a pas son humeur aujourd'hui,*” en verliet de zaal. Ik voor mij heb nooit schooner voorstelling met wilde dieren bijgewoond! Voor de letterlijke waarheid mijner beschrijving kan ik nog altijd instaan. Het spijt mij alleen niet te kunnen meedeelen of het Martin gelukt is den blinden haat, uit natuurdrift ontstaan, bij 't wilde dier in vriendschap te veranderen, een vriendschap als die, welke zijn Leeuwinnen hem toedroegen.

(Wordt vervolgd.)

H. J. H. GRONEMAN.

DE BLADMOSSEN.

II.

(Vervolg van blad. 171).

Wat een beschrijvingen, hè? Tot de onderhoudendste lectuur behooren zij nu juist niet.

Maar zulke groote mossen, die als onze *D. Scoparium* algemeen voorkomen in bosschen en elders, wil de lezer zeker wel leeren kennen. En nu moge eene beschrijving soms wat droog zijn, het opzoeken, en beschouwen der plantjes is uitlokkend genoeg, en als dan de beschrijving „klopt”, dan hebben wij toch voldoening van onze lectuur. En als ze *niet* klopt? Dan hebben wij in ieder geval opmerkzaam waargenomen, en stellig wel het een of ander gezien, dat de moeite loonde.

Maar te lang zal ik het toch niet meer maken. Nog maar enkele grepen uit de groote verscheidenheid.

Mnium hornum (fig. 8), het „Zwaanzig Stermos”,

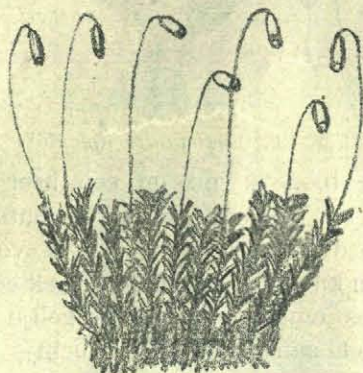

Fig. 8. *Mnium hornum*.

heb ik een plaatsje ingeruimd, omdat het een voorbeeld is van de mossen, wier vruchtjes — in den zomer te vinden! — zoo aardig knikken. Het

mondbeslag is hier dubbel (16 + 16 tanden) en de topblaadjes zijn als een sterretje of rozet gerangschikt. Ook deze soort komt veel voor.

Leptobryum pyriforme (fig. 9), óók niet zeldzaam,

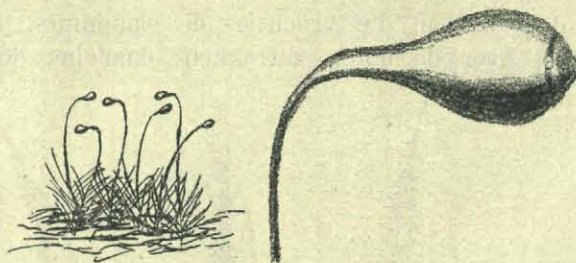

Fig. 9. *Leptobryum pyriforme*.

bereikt maar 2 cM. hoogte; het verdient hier een plaatsje wegens zijne lieve vruchtjes, die veel op peertjes lijken en, evenals de vruchtstelen, sterk glanzen; zij ontwikkelen zich in den zomer.

Funaria hygrometrica (fig. 10) mag inderdaad wel Draaisteel heeten. Zie den vruchtsteel eens als een kurketrekker gekromd zijn! Dit geschiedt bij droogte; als het vochtig wordt, worden de windingen minder. Van Maart tot December zijn de vruchtjes te vinden, en daar deze soort nogal vaak voorkomt, is er veel kans, dat wij ze in handen krijgen. Wij zullen dan tevens, als het dekseltje is afgefallen, den fraaien mond kunnen bewonderen.

Zijn er vele mossen, die den natuurvriend dadelijk in het oog vallen, andere merkt men niet zoo spoedig op. En vooral de vruchtjes — daar het mos niet van ter zijde maar van boven af bekeken